

Tři dny, jeden společný cíl. Letní škola církevních dějin skončila

11.9.2026 - Petra Jungwirthová | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

(11. 9. 2026) - Třetí a závěrečný den VI. Letní školy církevních a náboženských dějin
Ústavu pro studium totalitních režimů se zaměřil na prameny, jejich možnosti a limity. Program ukázal, jak rozdílné typy historických pramenů umožňují nahlížet náboženské dějiny od středověku až po současnou Evropu a proč nelze moderní české dějiny bez náboženského a duchovního rozměru plně pochopit.

Třetí den letní školy, který se uskutečnil ve čtvrtek 10. září v Paláci Archa, patřil především otázce, jakými prameny lze církevní a náboženské dějiny zkoumat a co nám jednotlivé prameny skutečně mohou říci. Program přinesl pohled na široké časové období – od středověkých kultů svatých přes duchovní a intelektuální život řeholních komunit až po sekularizační procesy moderní Evropy.

Dopolední program zahájila Adéla Zelenková z Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, která se věnovala možnostem a limitům výzkumu středověkých kultů svatých na příkladu svaté Barbory. Přednáška ukázala, že studium kultu konkrétního světce není pouze otázkou náboženských dějin v úzkém slova smyslu. Může přinášet informace o společnosti, její kultuře, hodnotách, představách o posvátnu i o způsobech, jakými jednotlivá společenství v různých obdobích vytvářela a předávala svou kolektivní paměť.

„Letošní letní škola potvrdila, že pohnuté církevní dějiny nejsou v žádném případě okrajovou disciplínou.“

Na ni navázal Pavel Trnka z Národního archivu, který představil možnosti a limity bádání o intelektuálním a spirituálním životě řeholníků v raném novověku na příkladu Maltézske knihovny. Účastníci tak mohli sledovat, jak práce s archivními prameny umožňuje rekonstruovat nejen institucionální dějiny řeholních řádů, ale také svět myšlení, vzdělávání a spirituality jejich jednotlivých členů.

Odpolední část programu otevřela téma historické edice jako nástroje práce historika. Jakub Zouhar z Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové se věnoval současnému stavu ediční práce a možnostem využití edic při studiu církevních a náboženských dějin. Právě dostupnost, kvalitní zpracování a správná interpretace pramenů jsou přitom jedním z předpokladů, aby se historické poznání mohlo opírat o ověřitelné skutečnosti a bylo možné je dále rozvíjet.

Závěrečná přednáška Jiřího Hanuše z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity se zaměřila na sekularizační a antisekularizační tendence moderní Evropy. Otázka, zda moderní evropská společnost skutečně prochází pouze procesem postupného odchodu od náboženství, nebo zda je tento vývoj složitější, otevřela prostor pro širší reflexi vztahu mezi modernitou, náboženstvím a společnostmi.

Třetí den zároveň završil celou letošní letní školu. Během tří dnů se účastníci věnovali otázce, jak o církevních a náboženských dějinách přemýšlet v širším kontextu moderních českých a evropských dějin. Program postupně propojoval otázky osobní víry, příslušnosti k církvím a náboženským komunitám, fungování institucí, vztahu státu a církví i procesů sekularizace a perzekuce.

Pro **Ústav pro studium totalitních režimů** je toto téma důležité také proto, že zkušenost totalitních režimů nelze oddělit od jejich vztahu k náboženství a církvím. Komunistický režim zasahoval do života náboženských komunit, omezoval jejich působení a snažil se kontrolovat jejich instituce i jednotlivce. Porozumění těmto procesům proto vyžaduje znalost širšího historického vývoje, který jim předcházel.

„Letošní letní škola potvrdila, že pohnuté církevní dějiny nejsou v žádném případě okrajovou disciplínou. Právě naopak. Pokud chceme porozumět společnosti, kterou formovaly války, nacistická okupace, komunistická diktatura i následný návrat ke svobodě, musíme rozumět také tomu, čemu lidé věřili, jakou roli pro představovaly víra, církevní politika a náboženská společenství a jak se k této oblasti stavěla totalitní moc,“ uvedl ředitel **Ústavu pro studium totalitních režimů Ladislav Kudrna**.

Podle něj byl význam letní školy také v propojení různých odborných perspektiv. *„Za velmi cenné považují právě setkání odborníků z různých institucí a oborů. Historik, archivář, teolog nebo badatel zabývající se moderní společností pracují s odlišnou metodologií, kladou si jiné otázky, využívají rozličných pramenů. Právě jejich propojením můžeme získat plastičtější obraz minulosti. Letní škola ukázala, že o minulosti nepodáváme hotové odpovědi, ale ptáme se, diskutujeme a pokračujeme v nikdy končícím procesu archivního výzkumu,“* doplnil **Ladislav Kudrna**.

„Jedním z hlavních přínosů letošní letní školy bylo, že náboženství nebylo představováno jako izolované téma.“

Důraz na práci s prameny a na kritické historické myšlení ocenil také první náměstek ředitele ÚSTR **Kamil Nedvědický**. *„Jedním z hlavních přínosů letošní letní školy bylo, že náboženství nebylo představováno jako izolované téma. Naopak jsme ho mohli sledovat jako jednu z důležitých součástí společenského a politického vývoje. Od středověkých kultů svatých přes řeholní život a práci s historickými prameny až po sekularizaci moderní Evropy jsme viděli, jak se proměňoval vztah člověka, společnosti a náboženství. Právě takový širší pohled je nezbytný i při studiu období nacismu a komunismu. Letní škola církevních a náboženských dějin také znovu potvrdila, že bez zkoumání této oblasti není možno pochopit historický vývoj a minulé děje.“* uvedl **Kamil Nedvědický**.

Letošní VI. Letní škola církevních a náboženských dějin tak nabídla pohled na téma z několika vzájemně se doplňujících perspektiv. Nešlo pouze o představení jednotlivých historických období nebo institucí. Společným jmenovatelem programu byla snaha ukázat, jak náboženství a osobní víra vstupovaly do života jednotlivců i společnosti a jak jejich význam proměňovaly politické, kulturní a společenské změny.

Závěrečný den věnovaný pramenům přitom připomněl základní princip historického bádání: minulost nelze rekonstruovat bez kritické práce s dochovanými svědectvími. Stejně důležité jako samotné prameny je však umět rozpoznat jejich možnosti, limity a kontext. Krátkou reflexí a zakončením programu ve čtvrtek 10. září byla letošní letní škola uzavřena. Účastníci si z ní odnesli nejen nové odborné poznatky, ale také řadu podnětů k tomu, jak náboženský a duchovní rozměr citlivě a věcně začleňovat do výuky a interpretace soudobých dějin. Pro **Ústav pro studium totalitních režimů** je přitom právě propojování odborného výzkumu, vzdělávání a veřejné debaty jednou z cest, jak současné společnosti pomáhat lépe rozumět vlastní minulosti.

AUTOR: **PETRA JUNGWIRTHOVÁ**

FOTO: **ÚSTR / Jan Jonáš Rousek**

GRAFIKA: **ÚSTR / Anna Vašíčková**

<https://www.ustrcr.cz/den-treti-prameny-ktete-oteviraji-nove-otazky>